

Kielitilastoista toimintaan: riittääkö pieni jousto vai tarvitaanko rakenteellisia uudistuksia?

Julkaistu: 18. huhtikuuta 2019 | Kirjoittanut: Maria Ahlholm ja Liisa Tainio

Tilastojulkistukset pääkaupunkiseudun vieraskielisen väestön nopeasta kasvusta seuraavat toisiaan. Jo nyt joka neljäs peruskoululainen puhuu äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia ja reilun kymmenen vuoden kuluttua joka kolmas.

Tilanne on tuttu kaikista eurooppalaisista metropoleista. Suunnilleen näin siinä käy: Ensin säpsähdetään, kun todetaan tilastograafeista kielten ja katsomusten radikaali kasvusuunta. Seuraavaksi kansallinen opetushallinto teettää selvityksiä ja luo niiden pohjalta uusia toimintasuunnitelmia. Suunnitelmien toteuttaminen vaatisi osittaista rakenteiden uusimista, ja se taas edellyttäisi poliittista tahtotilaa. Pitkittyneen poliittisen päätöksentekoprosessin kuluessa käy niin, että moninaisuuden huomioivat uudistukset vesittyvät eikä riittäviä muutoksia saada tehdyksi. Lopputulos onkin nähtävissä esimerkiksi ruotsalaisten suurkaupunkien kouluissa: tilastoennusteet toteutuvat, osa kouluista monikielistyy muita enemmän ja maan virallisia kieliä puhuva väestö muuttaa "valkoisemmille" alueille. Tämän tapahtumaketjun seurauksena meilläkin pääkaupunkiseudun alueet ovat jo alkaneet eriarvoistua. (Ks. esim. Vilkama 2011.)

Vai olisiko täällä Euroopan pohjoisella reunalla mahdollista toimia myös siten, että otettaisiin ennakkoon oppia muualla tehdyistä virheistä eikä toistettaisi niitä? Olisiko koulutuksen mallimaassa mahdollista uskoa käytettävissä olevaa dataa ja suunnitella toimintaa sen mukaan? Arvioida, milloin riittää pieni jäykkien rakenteiden venyttely ja milloin taas on luotava uusia rakenteita. Siinä missä joustavuus voi olla kiinni yksittäisen koulun ratkaisuista ja opettajien yhteishengestä, tarvitaan rakenteellisiin ratkaisuihin mukaan yhteiskunnallinen päätöksentekojärjestelmä. Ensi alkuun voitaisiin vaikka säätää asetuksella oman äidinkielen opettajan ja valmistavan luokan opettajan kelpoisuuksista ja irrottaa kotoutumiskoulutus jatkuvasta kilpailuttamisen kirouksesta. Siitäkin on tutkimusta ja tilastoja, että alhaisen syntyvyyden maassa muualta muuttavat kieli- ja kulttuuritaitoiset veronmaksajat olisivat koko kansan etu.

Tämänkertainen *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* -verkkolehden numero on koottu kahdessa Helsingin yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan hankkeessa. Kolme ensimmäistä artikkelia nostavat esiin Valtioneuvoston tilaaman *Koulujen monet kielet ja uskonnot* -selvityksen tuloksia (ks. Tainio & Kallioniemi, toim. 2019). Laajassa, kaikki koulutustasot varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin käsittävässä selvityksessä on tehty tiiviit suositukset tarvittavista muutoksista. Suosituksista piirtyy kuva siitä, millaisia uusia rakenteellisia ratkaisuja tarvitaan monikielisyiden ja katsomusten moninaisuuden aikana suomalaisessa koulussa.

Liisa Tainion artikkelista *Toinen kieli ja oma äidinkieli perusopetuksessa* käy ilmi, että erityisesti oman äidinkielen opetuksen onnistumiseksi tarvitaan enemmän kuin pieniä joustoja. Tarvitaan oppiaineen aseman muuttaminen tasaveroiseksi oppiaineeksi muiden rinnalle, tarvitaan opettajankoulutusta, rekrytointeja ja alueellisesti eriytettyjä ratkaisumalleja. Perusopetuksen suomi ja ruotsi toisena kielenä -koulutusta on jatkuvasti kehitettävä. Itse selvityksessä (Tainio & Kallioniemi 2019) todetaan myös lukioissa kasvanut tarve oman äidinkielen opetukseen ja omakieliseen ohjaukseen; suurin tarve on venäjän ja arabian kielissä. Jussi Ikkalan artikkelissa *Näkökulmia katsomusaineisiin lukiokoulutuksessa* pohditaan muun muassa kelpoisten islamin opettajien lisääntynyttä tarvetta osana lukioiden katsomusaineiden moninaistunutta kuvaa. Ammatillisen toisen asteen jättiläisen kokoisista kysymyksistä kirjoittavat lina Grym ja Penni Pietilä artikkelissa *Suomi ja ruotsi toisena kielenä -opinnot haastavat koulutuksellista tasa-arvoa ammatillisessa koulutuksessa*.

Lehden kolme jälkimmäistä artikkelia ovat nostoja valmistavaa opetusta tutkivan ja kehittävän *Vastaantulo*-hankkeen (<https://vastaantulo.fi/>) kaksivuotisen toiminnan varrelta. Ninni Lankisen artikkeli *Pedagoginen kameleontti ja eriyttämisen maailmanmestari: valmistavan opettajan työnkuva ja pätevyys* nivoo yhteen *Vastaantulo*-hankkeen ja *Koulujen monet kielet ja uskonnot* -selvityksen tuloksia. Selvitykseen vastanneet perusopetukseen valmistavien luokkien opettajat ja valmistavaa opetusta järjestävien koulujen rehtorit kuvasivat nimittäin samoja asioita, joita *Vastaantulon* kenttätyössä on havaittu. Lankinen kertoo, miksi valmistavan luokan opettaminen on ammatti, johon ei tämänhetkinen opettajankoulutus anna pätevyyttä. Jälleen tarvitaan rakenteellista muutosta.

Kahdessa viimeisessä artikkelissa tutkitaan *Vastaantulossa* videoitua oppituntimateriaalia. *Vastaantulossa* pro gradun tehnyt Anni Ratilainen kuvailee artikkelissaan *Struktuurit ja pelit kielenoppimisen alkuvaiheen tukena* havainnollisesti kielenoppimisen alkuvaihetta ja yhtä pedagogista toimintatapaa valmistavassa luokassa. Dialogiesimerkkien avulla selviää, kuinka lautapeli voi osallistaa oppilaita kielen rakenteen intensiiviseen suulliseen harjoitteluun. Yksi *Vastaantulon* painopistealueista on ollut matematiikan oppiminen kielitaidon kehittymisen alkuvaiheessa. Artikkelissa *Monikielinen käsitteenoppiminen valmistavassa opetuksessa, esimerkkinä matematiikka* Irina Piippo ja Päivi Portaankorva-Koivisto avaavat tuoreen

aineistoesimerkin kautta, miten monitahoista on opettajan kielellinen toiminta valmistavan yläkoululuokan matematiikantunnilla. Yhteenvedossa tiivistetään matematiikan oppimisen kielelliset haasteet.

Teoksessa *Pelastunut kieli* (1984) kirjailija Elias Canetti muistelee lapsuuttaan Bulgariassa Rustšukin kaupungissa 1910-luvulla näin: ”Kielistä puhuttiin usein; yksistään meidän kaupungissamme puhuttiin seitsemää tai kahdeksaa kieltä, jonkin verran niitä ymmärsi jokainen, ainoastaan pienet tytöt, jotka tulivat maalaiskylästä, osasivat pelkästään bulgariaa ja sen vuoksi heitä pidettiin typerinä. Jokainen luetteli kieliä, joita osasi, oli tärkeää osata monta kieltä, kielitaidolla saattoi pelastaa oman tai toisten ihmisten hengen.” (s. 40). Joko meillä Suomessa oltaisiin 2010-luvulla valmiita näkemään kielten ja katsomusten kirjo koulutuksellisenä valttina ja tulevaisuuden turvana?

Maria Ahlholm on Vastaantulo-hankkeen johtaja ja suomi toisena kielenä -didaktiikan yliopistonlehtori Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa.

Liisa Tainio on äidinkielen ja kirjallisuuden didaktiikan professori Helsingin yliopiston kasvatustieteellisessä tiedekunnassa.

Lähteet

Canetti, Elias (1984 [1977]) *Pelastunut kieli. Erään nuoruuden tarina.* Suom. Kyllikki Villa. Helsinki: Tammi.

Tainio, Liisa & Kallioniemi, Arto (toim.) 2019. *Koulujen monet kielet ja uskonnot. Selvitys vähemmistöäidinkielten ja -uskontojen sekä suomi ja ruotsi toisena kielenä opetuksen tilanteesta eri koulutusasteilla. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 11/2019.* <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-640-9> (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-640-9>) [Luettu 11.3.2019]

Artikkeliin viittaaminen

Ahlholm, M. & Tainio, L. (2019). Kielitilastoista toimintaan: riittääkö pieni jousto vai tarvitaanko rakenteellisia uudistuksia?. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(3).

Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-huhtikuu-2019/kielitilastoista-toimintaan-riittaako-pieni-jousto-vai-tarvitaanko-rakenteellisia-uudistuksia> (<https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-huhtikuu-2019/kielitilastoista-toimintaan-riittaako-pieni-jousto-vai-tarvitaanko-rakenteellisia-uudistuksia>)